

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-49>

УДК 37.013.42

Ворошук О.Д.кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**Дудник Н.С.**магістрантка
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМВІДНОСИН У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Анотація. У статті розглянуто питання формування культури взаємовідносин у молодій сім'ї. З метою виявлення рівня готовності молоді до сімейного життя ми апробували опитувальник серед студентської молоді. Результати свідчать про те, що у молоді сформовано досить високий рівень готовності до сімейного життя, відповідальне ставлення до створення сім'ї і вибору шлюбного партнера, бажання змінюватись. Формування культури родинних взаємовідносин передбачає насамперед формування внутрішньої культури індивіда, включає індивіда у свідомий процес самопізнання та самовдосконалення. Знання основ самопізнання слугує у житті фундаментом для самовдосконалення, формування гармонійних стосунків у родині та сприяє підвищенню ефективності сім'ї як соціального інституту. Сімейні цінності, спосіб життя особистості визначають рівень готовності молоді до подружнього життя. Високий рівень готовності спонукає до формування культури сім'ї, її зміцненню, взаємодії з оточуючими. Рівень розвитку культури сім'ї безумовно впливає на культуру суспільства. Тому, культура взаємовідносин, сімейне виховання, готовність до подружнього життя є одними з пріоритетних напрямків сучасних досліджень. Формуючи міцну сім'ю, суспільство продукує щасливе життя не тільки для себе, але і для майбутніх поколінь. Таким чином, можна вирішити багато соціальних проблем, які пов'язані з неготовністю молоді до подружнього життя.

Ключові слова: молода сім'я, культура взаємовідносин, сім'я, стосунки у сім'ї, сімейні цінності, інститут сім'ї.

Vorochshuk Oksana. Dudnyk Natalia
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

FORMATION OF CULTURE OF RELATIONS IN YOUNG FAMILY

Summary. In the article is considered the question of forming of culture of mutual relations in young family. With the aim to identify the level of readiness of young people for family life we approved questionnaire among student youth. The results show that young people have formed a fairly high level of readiness for family life, responsible attitude towards to the creation of family, aspire for self-education, self-actualization, a culture of noble sexual behavior in a variety of life situations and a choice of a marital partner, desire to change. Absolutely all participants of research consider the next main goals of marriage: mutual love, home comfort, common interests and activities, mutual understanding, spiritual closeness, sexual harmony. Young people are planning to have children. Also waiting for help from parents. The formation of the culture of family relationships primarily involves the formation of the internal culture of the individual, involves the individual in the conscious process of self-knowledge and self-improvement. Knowledge of the basis of self-knowledge serves in the foundation of life for self-improvement, the formation of harmonious relationships in the family and assists the increase of efficiency of the family as a social institution. Family values, a person's lifestyle determine the level of youth's readiness for marital life. A high level of readiness induces the formation of a family culture, its strengthening, interaction with others. The level of development of the culture of the family definitely influences the culture of society. Therefore, the culture of relationships, family upbringing, readiness for marital life are among the priority directions of modern research. Forming a solid family, society produces a happy life not only for itself, but for future generations. Thus, many social problems can be solved, which are connected with the unpreparedness of young people to marital life.

Keywords: young family, culture of relationships, family, family relationship, family values, family institution.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві формування культури сім'ї визначається історичними ознаками, первісним устроєм сім'ї, а також особистими ціннісними орієнтаціями подружжя. Протягом останніх десятиліття в світовому соціумі відбулися значні зміни, що вплинули на проблеми стосунків сім'ї, зменшилась тривалість шлюбних стосунків, що спричинило появу більшої кількості розлучень. Виникає необхідність у створенні та застосуванні нових заходів, які б сприяли зміцненню інституту сім'ї, тривалості подружніх стосунків та вза-

ємовідносинам у молодій сім'ї, шлюбно-сімейних стосунків і ін.

Аналіз актуальних досліджень показує, що у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці накопичено теоретичний, практичний і емпіричний матеріал про особливості формування готовності молоді до подружніх взаємовідносин. До питань подружніх взаємовідносин звертались Т. Алексєнко, П. Бергер, Р. Бейлз, О. Вороніна, Г. Гарфінкель, Т. Говорун, С. Голода, Т. Гурко, В. Кравець, О. Кікінежді, І. Кон, В. Костів, Н. Лавриненко, В. Левиць-

кий, Т. Парсонс, Л. Столярчук, І. Тартаковська, А. Тьомкіна, Т. Титаренко З. Фрейд, та ін.

Досліджуючи сучасну сім'ю варто зазначити, що на даний час спостерігається тенденція недостатнього рівня готовності молодих людей до подружнього життя. В результаті чого спостерігається значна кількість розлучень та малодітність. Більше половини розлучень відбуваються протягом перших п'яти років шлюбу. Причиною є завищені рольові очікуваннями від шлюбу, недостатній рівень знань в питаннях сім'ї, особиста незрілість обох членів подружжя, а також не бажання брати на себе відповідальність за сімейний мікроклімат зокрема.

Мета статті: розглянути теоретичні аспекти особливостей культури взаємовідносин у сім'ї задля формування її у молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Особливу роль у створенні суспільства відіграє сім'я. Вона це соціальний інститут, в основі якого ціла низка зв'язків: подружніх, родинних, батьківських, етичних і правових. Сім'я є основою духовного, соціального та економічного розвитку людини. Саме в сімейному середовищі відбувається соціалізація особистості. Низький рівень внутрішньої культури сім'ї є причиною багатьох проблем у родині. Рівень розвитку сімейної культури впливає безумовно на рівень розвитку загальної культури в суспільстві [3, с. 131].

Поняття «культура» визначається як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії [5, с. 394]. У педагогічній літературі культура розглядається як вдосконалення фізичних, душевних і духовних сил, нахилів і здібностей людини, а отже, рівень їх розвитку [6, с. 10].

Слово «культура» у перекладі з санскриту означає поклоніння світлу. Загальновідомим є вираз: «Знання – світло, а незнання – темрява». Тож культура особистості передбачає усвідомлення нею сили знань, спрямування до пізнання себе та оточуючого світу, роботу над виправленням власних недоліків і подоланням свого неввігластва, прагнення до реалізації власного творчого потенціалу задля творення краси та гармонії у своєму житті [8, с. 70].

А. Фурман зазначає, що «культура сьогодні визначається як система історично розвиткових надбіологічних програм людської життєактивності (поведінка, діяльність, спілкування, вчинення), котрі забезпечують відтворення, зміну і формотворення соціального життя в усіх його основних проявах. Вона особливий аспект людського життєреалізування і водночас чинник тотального впливу на соціальні феномени» [8].

Культура міжособистісних стосунків в сім'ї залежить від рівня внутрішньої культури сім'ї. В. Сухомлинський говорив: «Нехай на все життя запам'ятають ваші вихованці, що від характеру стосунків чоловіка й жінки до шлюбу, від того, наскільки переважає у цих стосунках духовно-психологічний, морально-естетичний елемент, залежить моральна чистота всього їхнього життя» [4, с. 178].

Готовність до шлюбу це система соціально-психологічних установок особистості, що визначає емоційно-психологічне ставлення до способу життя, цінностей подружжя.

Готовність до створення сім'ї виявляється через такі аспекти:

- готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків щодо свого шлюбного партнера, майбутніх дітей;
- готовність до міжособистісного спілкування та співпраці;
- самовідданість стосовно партнера, здатність до відповідної діяльності, яка ґрунтується, насамперед, на альтруїзмі;
- якості, пов'язані з проникненням у внутрішній світ людини, емпатійність;
- висока естетична культура почуттів і поведінки особистості;
- уміння вирішувати конфлікти і регулювати власну діяльність та поведінку [7, с. 125].

Черкашина Т.В. вважає, що «для формування внутрішньої культури індивіда основними є самопізнання та самовдосконалення, які розглядаються як здатність індивіда до глибинного проникнення в особисту сферу через механізми пізнання «добра» і «зла»; формування стійкого ставлення (позитивного або негативного) до пізнаних у собі чеснот і вад; оволодіння мистецтвом трансформації негативних проявів, примноження позитивних якостей і реалізації їх через досвід зовнішніх взаємодій» [6, с. 14].

Самопізнання та самовдосконалення дають можливість особистості виявити та ліквідувати особисті негативні якості, які стають причиною конфліктів у сім'ї, та визначити свої сильні позитивні якості, що стануть основою для подальшої життєвої самореалізації. Вивчаючи себе, особистість починає краще розуміти інших членів родини, навчається виявляти причини непорозуміння у сім'ї, намагаючись перед усім трансформувати, власні недоліки, а не змінювати іншого, прагне до гармонії у стосунках.

Серед багатьох аспектів готовності молоді до сімейного життя ключовим є усвідомлення ролі сім'ї в суспільстві, наявність ціннісних орієнтацій стосовно вступу до шлюбу. Ціннісні орієнтації стосовно сім'ї формуються з дитинства, зберігаючись протягом життя, трансформуються, проявляються у міжособистісних відносинах, передусім у відносинах з членами власно створеної сім'ї.

На формування в молоді ставлення до шлюбу й сімейного життя впливають:

- особливості структури сімейного життя в батьківському домі, розподіл сімейних ролей, їх виконання;
- якості особистості подружжя (характер, ціннісні орієнтації, смаки, звички, особливості потребно-мотиваційної сфери тощо);
- уявлення про ідеал дружини чи чоловіка (очікування, пов'язані зі шлюбом, вимоги до сімейного життя);
- просімейна мотивація [7, с. 143].

Поняття «готовність» уперше з'явилось в роботах Б. Ананьєва, В. Крутецького, Д. Узнадзе, а потім було перенесено в сферу педагогічних і соціально-психологічних досліджень. В. Слассьонін, описуючи поняття готовності з педагогічних позицій, визначає, що це «інтеграційна, значуща якість особистості, що є сукупністю взаємопов'язаних структурних компонентів, що включає особистісні та процесуальні аспекти».

Готовність до сімейного життя – соціально-психологічне утворення в структурі особистості, що інтегрує прийняття цінностей сім'ї як соціального інституту зі спеціальними знаннями та вміннями в сфері психології сімейних взаємин, раціонального ведення домашнього господарства, сімейної педагогіки, міжособистісного спілкування. Структурно така готовність представлена, інтелектуально-пізнавальним, мотиваційно-ціннісним дієво-практичним та емоційно-вольовим компонентами [3].

Розрізняють такі види готовності до сімейного життя:

- загальна готовність (розуміння сім'ї, її ролі для подружжя, дітей і суспільства, уміння самостійно приймати рішення, готовність брати на себе відповідальність за власні вчинки);
- психологічна готовність (уміння виявляти переживання іншої людини, психологічно підтримувати її; мати такі якості, як емпатія, емоційна гнучкість, емоційна стабільність; розуміння потреб партнера);
- моральна готовність (почуття честі, гідності);
- правова готовність (знання основних нормативно-правових документів, що регулюють життя сім'ї);
- естетична готовність (уявлення про естетичну культуру сім'ї й інтимні взаємини);
- господарсько-економічна готовність (розуміння ролі ведення домашнього господарства та праці у життєдіяльності сім'ї тощо).

З метою виявлення рівня готовності молоді до сімейного життя ми розробили опитувальник. Нашими респондентами стали студенти спеціальності «Соціальна робота» 20-24 років. Студенти відвідували зустрічі-лекції, бесіди, круглі столи, тренінгові заняття з питань любові і кохання, створення молодої сім'ї, взаємовідносин у молодій сім'ї, шлюбно-сімейних стосунків, виховання у сім'ї однієї і більше дітей і ін. Враховуючи те, що наші респонденти окрім досвіду батьківської сім'ї теоретично обізнані з структурою, функціями, типологією сім'ї та ін., ми отримали наступні результати.

Так, 95% опитаних отримали високий рівень готовності до сімейного життя. Вони готові до розвитку прагнення до самовиховання, самоактуалізації, опанування культурою шляхетної статевої поведінки у найрізноманітніших жит-

тєвих ситуаціях. 5 % отримали середній рівень готовності зокрема через недостатність життєвого досвіду. Абсолютно всі учасники дослідження основною метою створення шлюбу вважають взаємну любов, домашній затишок, спільність інтересів і діяльності, взаєморозуміння, духовну близькість, сексуальну гармонію.

Серед опитаних 80% хочуть мати щонайменше двох дітей, 10% не бажають взагалі мати дітей і 10% – за умови, що їх буде хотіти чоловік (жінка).

Студентська молодь готова приймати допомогу від батьків. 70% очікують на допомогу від батьків тільки в догляді за дитиною, 25% матеріальну – в міру потреби; 5% ніякої.

У виборі партнера (партнерки) 95% зазначили, що їхній вибір зумовлений рисами характеру, вчинками, вподобаннями, взаєморозумінням, що викликають довіру; все ж 5% надають перевагу зовнішньому вигляду, вмінням триматися на людях, говорити.

Результати свідчать що у молоді сформовано досить високий рівень готовності до сімейного життя, відповідальне ставлення до створення сім'ї і вибору шлюбного партнера, бажання змінюватись, керуватись передусім рисами характеру, вчинками, а не тільки зовнішнім ознаками партнера. Дана позитивна тенденція сприяє створенню міцних сімей, та головне це не тільки бути готовим до подружнього життя, а вміти протистояти усім життєвим негараздам.

Висновки. Таким чином, можемо, зазначити що формування культури родинних взаємин є провідним напрямком сімейного виховання. Сім'я з високим рівнем культури взаємин продукує свої найкращі досягнення у суспільно-соціальної сфері. Формування культури родинних відносин передбачає насамперед формування внутрішньої культури індивіда, що потребує включення індивіда у свідомий процес самопізнання та самовдосконалення. Знання основ самопізнання слугує у житті фундаментом для самовдосконалення, формування гармонійних стосунків у родині та сприяє підвищенню ефективності сімейного виховання, а отже, укріпленню сім'ї як соціального інституту.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у проведенні подальших досліджень, які спрямовані на формування готовності сучасної молоді до подружнього життя.

Список літератури:

1. Ковалев С.В. Психология современной семьи. Москва : Просвещение, 2010. 208 с.
2. Кишкель Е. Н. Управленческая психология : учеб. для сред. спец. учеб. завед. Москва : Высш. шк., 2002. 270 с.
3. Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми «Сімейні цінності» / В. Прит, С. Тесленко, З. Охрименко, Л. Корецька. Івано-Франківськ : НАІР, 2013. 196 с.
4. Сухомлинський В. Сто порад учителям. Київ : Рад. школа, 1988. 304 с.
5. Олексієнко Л. Сучасний глумачний словник української мови: для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів. Київ : Калина, 2005. 543 с.
6. Євтух М.Т. Черкашина Культура взаємин : підручник. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2012. 340 с.
7. Федоренко Р.П. Психологія сім'ї. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
8. Фурман А. Категорії вітакультурної методології як ефективний засіб аналізу і розв'язання складних проблем // Інститут експериментальних систем освіти (науково-дослідний) : інформаційний бюлетень. Тернопіль : Економічна думка, 2004. Вип. 4. С. 4–7.
9. Зритнева Е. Формирование готовности старшеклассников к браку и семейной жизни : диссертация канд. пед. наук 13.00.01. Ставрополь, 2000. 212 с.

References:

1. Kovalev S.V. (2010). *Psikhologiya sovremennoy semi* [Psychology of the modern family]. Moscow : Prosveshchenie, 203 p.
2. Kishkel Ye.N. (2002). *Upravlencheskaya psikhologiya: ucheb. dlya sred. spets. ucheb. zaved.* [Management psychology]. Moscow : Vyshaya shkola, 270 p.
3. Prit V., Teslenko S., Okhrimenko Z., Koretska L. (2013). *Simeyni tsinnosti: navchalno-metodichniy posibnik do navchalnoï programi «Simeyni tsinnosti»* [Family values: educational-methodical manual for the educational program «Family values»]. Ivano-Frankivsk : NAIR, 196 p.
4. Sukhomlynskyi V. (1988). *Sto porad uchytelev* [One hundred advice to the teacher]. Kyiv : Rad. shkola, 304 p.
5. Oleksiienko L. (2005). *Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy : dlia shkoliariv, abituriientiv, studentiv, vykladachiv* [Modern Dictionary of the Ukrainian Language: For Schoolchildren, Entrepreneurs, Students, Teachers]. Kyiv : Kalyna, 543 p.
6. Yevtukh M. (2012). *Kultura vzaiemyn : pidruchnyk* [Culture of relationships]. Cherkasy, 340 p.
7. Fedorenko R.P. (2015). *Psixologiya simyi* [Psychology of the family]. Lutsk : Vezha-Druk, 364 p.
8. Furman A. (2004). *Katehorii vitakulturnoi metodolohii yak efektyvnyi zasib analizu i rozviazannia skladnykh problem* [Citation categories of cultural methodology as an effective tool for analyzing and solving complex problems]. *Ekonomichna dumka*, vol. 4, pp. 4–7.
9. Zritneva Ye. (2000). *Formirovanie gotovnosti starsheklassnikov k braku i semeynoy zhizni* [Formation of high school readiness for marriage and family life] (PhD Thesis), Stavropol, 212 p.